

Project Kerkuil in Groot-Brittannië

Paul Mentink

In Groot-Brittannië is in de winter van 1994 een inventarisatie van de Kerkuil begonnen. Het is 's werelds grootste inventarisatie van deze soort. Door zo'n duizend vrijwilligers zal drie jaar lang een groot aantal geselecteerde gebieden worden onderzocht op de aanwezigheid van de 'White Owl', zoals de Britten de Kerkuil ook wel noemen. Als onderdeel van deze inventarisatie hebben alle vrijwilligers een eendaagse opleiding gekregen. De schrijver van dit artikel, die ook in Nederland aan het kerkuilen-project heeft gewerkt, is een van de vrijwilligers.

In tegenstelling tot het groeiend aantal broedparen van de Kerkuil in Nederland, neemt het aantal broedparen op de Britse eilanden af. Een onderzoek in de jaren 1982-1985 gaf een daling van 70% te zien in het aantal broedparen in Engeland en Wales ten opzichte van de jaren dertig, toen bij een zelfde soort onderzoek ruim 12.000 broedparen werden geteld. De oorzaak voor deze teruggang lag vooral in het verlies van habitat en nestplaatsen, de verandering in landbouwmethodes, strenge winters en een toename in het aantal verkeersslachtoffers. In een inventarisatie voor de Britse broedvogelatlas in de jaren 1988-1991 bleek de teruggang zich nog steeds door te zetten. Het bleek dat de Kerkuil uit 35% van het gebied dat hij in de jaren zeventig bezette, was verdwenen. Er zijn personen die het huidige aantal broedparen schatten op slechts 2.000 paren. De Kerkuil is nu opgenomen in de 'British Red Data Book' als een bedreigde soort.

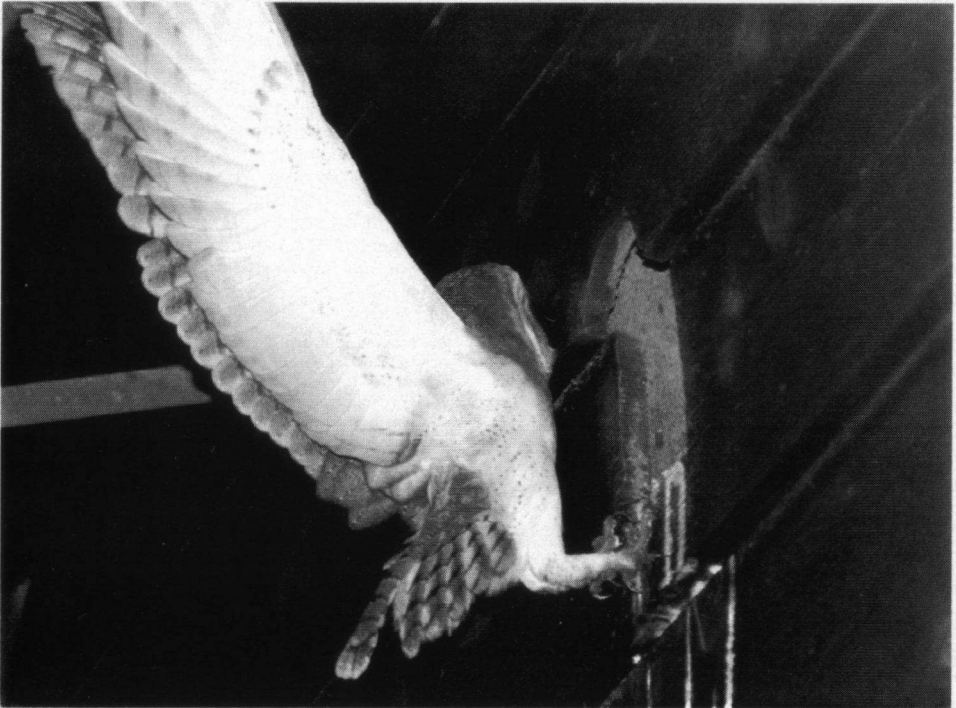
Om inzicht te krijgen in deze dramatische teruggang, is in de herfst van 1994 het 'Project Barn Owl' van start gegaan. Het project bestaat uit een inventarisatie gedurende drie jaar en een onderzoek gedurende tien jaar, dat door de 'British Trust for Ornithology' (BTO) en de 'Hawk and Owl Trust' wordt uitgevoerd. De leider van het project is Mike Toms.

De inventarisatie

Het is onmogelijk om het gehele Britse koninkrijk te inventariseren. Op basis van de twee laatste Britse broedvogelatlassen zijn ruim duizend 100 km²-blokken (vergelijkbaar met de Nederlandse atlasblokken) geselecteerd. Bij deze selectie is voornamelijk gekeken in welke 100 km²-blokken van de laatste broedvogelatlas de Kerkuil aanwe-

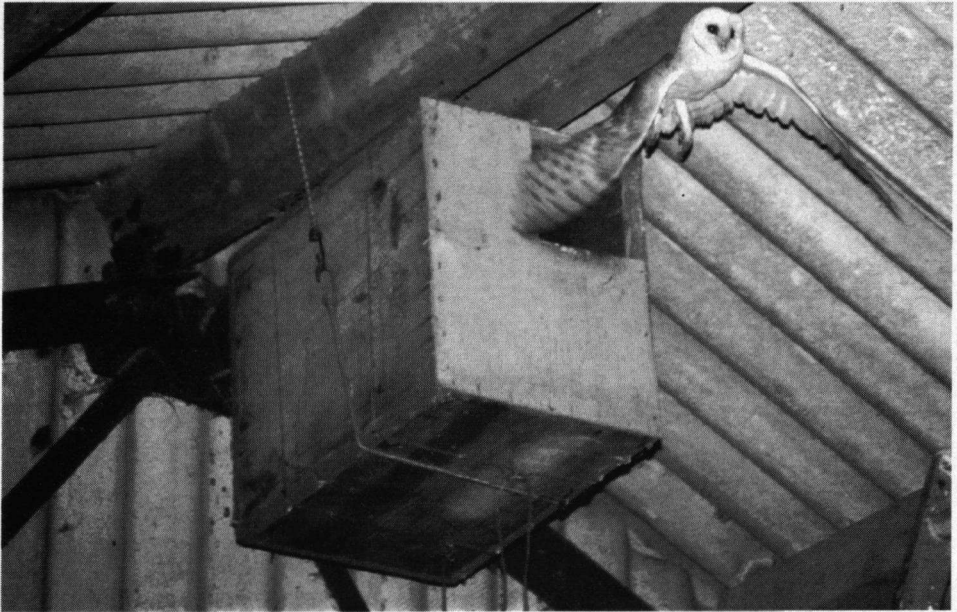
zig was of sinds de voorlaatste was verdwenen. In elke van de gekozen 100 km²-blokken is door een computer op goed geluk een 4 km²-blok geselecteerd. Dit 4 km²-blok wordt door een vrijwilliger geïnventariseerd.

Elke vrijwilliger heeft bij de aanvang van het project een envelop gekregen met informatie over het project en de Kerkuil, de plattegrond van het desbetreffende 4 km²-blok, formulieren voor de

In 1994 is 's werelds grootste inventarisatie in Groot-Brittannië van de Kerkuil gestart.

Foto: D.W. Kwaartaal.

Ook aangebrachte broedkasten worden bewoond.

Foto: Paul Mentink.

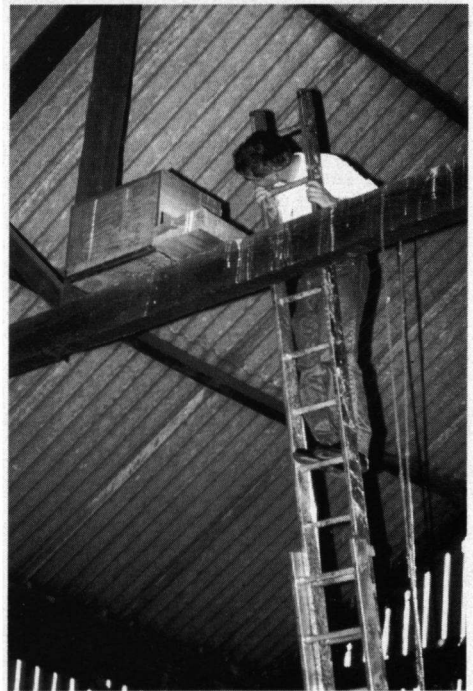
eerste winterinventarisatie, daarnaast een brief ter introductie aan landeigenaren en een brief met gedragscodes waaraan de vrijwilliger zich dient te houden. Deze gedragscodes zijn:

- het welzijn van de vogels staat voorop
- respecteer het recht van de grondeigenaar en vraag toestemming
- verstoor vogels en habitat zo min mogelijk
- volg de veiligheidsrichtlijnen als een nestplaats wordt gecontroleerd
- bezoek geen nestplaats in het broedseizoen zonder vergunning
- onthul geen lokaties van nestplaatsen
- werk vooral veilig

De inventarisatie is zodanig opgezet dat, indien een vrijwilliger moet afhaken, een andere het makkelijk kan overnemen. Maar ook kan het na een tiental jaren exact worden overgedaan om te zien wat de resultaten in de tussenliggende periode zijn.

De inventarisatie bestaat uit twee delen. In de wintermaanden wordt er gezocht naar mogelijke nestplaatsen. Daarbij wordt vooral gekeken naar boerderijen, holle bomen en reeds langer geleden opgehangen nestkasten. De Kerkuil beperkt zich echter niet alleen tot deze mogelijkheden, er moet ook op andere plaatsen worden gezocht zoals ruïnes, steengroeves, dammen, bruggen, fabriekshallen en zelfs in onbruik geraakte treinstationswagens. Naast de gegevens over de nestplaatsen, wordt ook de tijd die de vrijwilliger heeft besteed aan het zoeken, genoteerd. De eerste winterinventarisatie heeft inmiddels plaatsgevonden.

In de zomermaanden vindt de inventarisatie plaats van de aanwezige Kerkuilen, al of niet broedend. Tevens wordt gekeken welke andere vogelsoorten gebruik maken van mogelijke nestplaatsen. Ook wordt de tijd genoteerd hoe lang

Het controleren van een broedkast in een schuur.
Foto: Paul Mentink.

men bezig is geweest. Voor deze inventarisatie hebben alle vrijwilligers een korte opleiding gekregen. Deze opleiding bestond uit een gedeelte over de ecologie en habitat van de Kerkuil en een gedeelte over de inventarisatie en de technieken die worden gebruikt.

Het onderzoek

Naast de inventarisatie zal ook een onderzoek plaatsvinden, dat tien jaar in beslag zal nemen. In dit onderzoek zal meer specifiek worden gekeken naar allerlei aspecten van de ecologie van de Kerkuil. Daarvoor zal een aantal gebieden door het gehele land worden uitgekozen waarvan bekend is dat er Kerkuilen aanwezig zijn. Een groot deel van dit onderzoek zal door leden van een speciaal netwerk van kerkuilspecialisten (zie hieronder) worden uitgevoerd.

Betrokken instanties

Bij het project zijn een aantal Britse vogelorganisaties en enkele bedrijven betrokken die het project uitvoeren dan wel financieel ondersteunen. De 'British Trust for Ornithology', is een organisatie die zich voornamelijk bezighoudt met onderzoek naar vogels. Deze maakt daarbij gebruik van een groot netwerk van vrijwilligers door het gehele land die informatie verzamelen. Het ringen van vogels valt onder de verantwoordelijkheid van de BTO. Daarnaast hebben ze een aantal langlopende onderzoeken, waarvan misschien wel de populairste het 'tuinvogelonderzoek' is. De BTO publiceert ook de broedvogelatlant van Groot-Brittannië en Ierland.

De 'Hawk and Owl Trust' is een organisatie die zich inzet voor de bescherming van stootvogels en uilen en hun habitat. Onder deze organisatie valt ook het 'Barn Owl Conservation Network' (BOCN), een groep van ruim honderd personen, met een ruime ervaring in het werk aan de Kerkuil, die lokale projecten voor de Kerkuil begeleidt, adviseert of uitvoert. Deze groep is nauw betrokken bij dit project.

Er is nog een organisatie, hoewel niet direct meewerkt aan dit project, die zich inzet voor de bescherming van vogels en hun habitat. Het is de 'Royal Society for the Protection of Birds', algemeen bekend als de RSPB. Het is de grootste en belangrijkste van de drie organisaties en is te vergelijken met de Vogelbescherming in Neder-

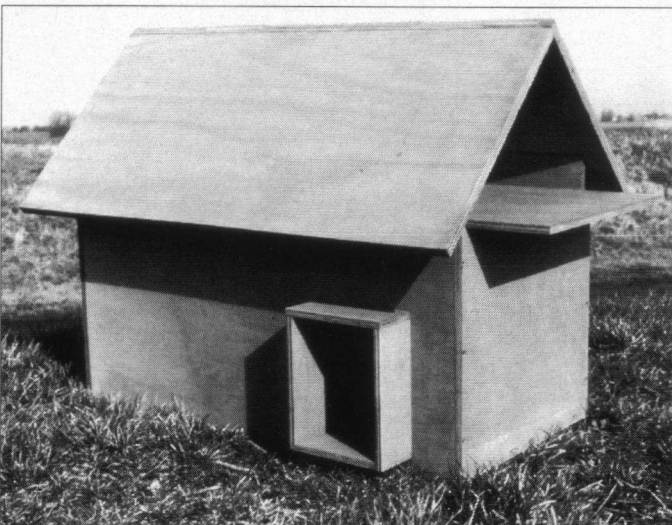

Ook op het land worden broedkasten aangebracht op een paal.

Foto: Paul Mentink.

land. De RSPB heeft een groot aantal natuurterreinen onder zijn beheer.

Het project wordt door een viertal bedrijven financieel ondersteund. Opvallend is dat alle bedrijven chemische concerns zijn, twee Britse, een Duitse en een Franse. Als belangrijkste reden waarom deze bedrijven dit project ondersteunen, is dat de Kerkuil aan de top van de voedselketen staat in een voornamelijk agrarisch gebied en derhalve een goede indicator is voor de gezondheid en kwaliteit van dat gebied. De reden dat bedrijven uit Duitsland en Frankrijk dit project ondersteunen, is dat de onderzoeksmethodes mogelijk in beide landen in de toekomst kunnen worden gebruikt.

Model nestkast zoals die op palen worden geplaatst in het land.

Foto: Paul Mentink.

Vergunningen

Voor de inventarisatie heeft elke vrijwilliger een vergunning gekregen. Deze vergunningen worden uitgegeven door 'English Nature', 'Scottish Natural Heritage' en 'Countryside Council for Wales'. De reden voor het uitgeven van een vergunning is de volgende: er zijn in Groot-Brittannië 86 vogelsoorten die vallen onder de bepaling van de 'Wildlife and Countryside Act 1981' en genoemd worden in lijst 1. Deze vogelsoorten, de Kerkuil is er één van, zijn te allen tijde beschermd door speciale strafmaatregelen. Volgens bovengenoemde bepaling mag alleen iemand met een vergunning in de buurt van een nest van een op de lijst genoemde vogel komen. Officieel is dus een landbouwer met een broedende Kerkuil in zijn schuur elke keer in overtreding als hij de schuur binnenkomt. Het aantal vergunningen dat wordt uitgegeven, is gebonden aan een quotum zodat er niet te veel druk op de desbetreffende vogelsoort komt.

Hoewel de Kerkuil op bovengenoemde lijst staat, is het in Groot-Brittannië mogelijk om een Kerkuil te houden en er mee te fokken. Men moet alleen kunnen aantonen dat de desbetreffende Kerkuil niet illegaal is verkregen. Praktisch gezien komt het erop neer dat een in gevangenschap gehouden Kerkuil een vaste voeding moet hebben. Deze regeling is niet alleen van toepassing op de Kerkuil, maar voor de Buizerd, de Torenvalk en de Sperwer geldt ongeveer hetzelfde. Het is echter verboden om de in gevangenschap gehouden Kerkuil in de vrije natuur los te laten, daar moet men weer een andere vergunning voor hebben. Er zijn drie belangrijke redenen waarom deze laatste vergunning is ingesteld. Ten eerste om geen vermenging van rassen te krijgen; er zijn personen die Kerkuilen afkomstig uit Zuid-Afrika in Engeland hebben losgelaten. Ten tweede is men bang dat er allerlei ziektes kunnen worden overgebracht. Ten derde kan een onervaren Kerkuil moeilijk in de vrije natuur overleven.

Personen uit de vogelbeschermingswereld zijn niet erg te spreken over deze regeling. Het is een overblijfsel uit het verleden, toen de controle van deze vogels beter was geregeld. Door bezuinigingen bij de overheid is er nu minder controle, met alle gevolgen van dien.

Er wordt op dit moment zelfs gespeculeerd dat het aantal in gevangenschap gehouden Kerkuilen hoger is dan het aantal dat er in de vrije natuur rondvliegt. Het enige voordeel is dat het nu makkelijker is om een Kerkuil via de handel te krijgen dan ze illegaal uit het wild te halen. .

Recente publikaties

Hoewel het de afgelopen jaren in Groot-Brittannië slecht is gegaan met de Kerkuil, is er wel veel bekend over deze vogel en er is relatief veel onderzoek aan de soort verricht. Zo zijn afgelopen jaar drie boeken over de Kerkuil gepubliceerd; 'The Barn Owl' van Colin Shawyer, uitgegeven door Hamlyn Limited.

'Barn Owls' van Iain Taylor, uitgegeven door Cambridge University Press.

'The Barn Owl' van Mark Read & Jake Allsop, uitgegeven door Blandford.

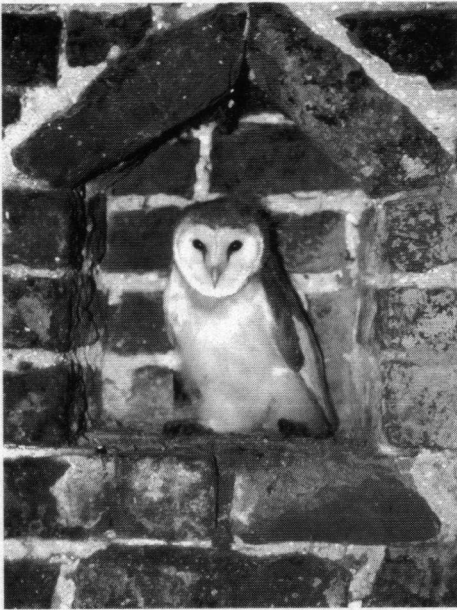
Alle drie boeken beschrijven in principe de complete levenswijze van de Kerkuil op de Britse eilanden en hoe de Kerkuil het beste daar kan worden beschermd. Voor de fotografen onder de lezers is het laatste boek aan te bevelen, waarin wordt uitgelegd hoe een aantal van de foto's zijn gemaakt.

Enkele opvallende conclusies uit de drie boeken zijn, in willekeurige volgorde:

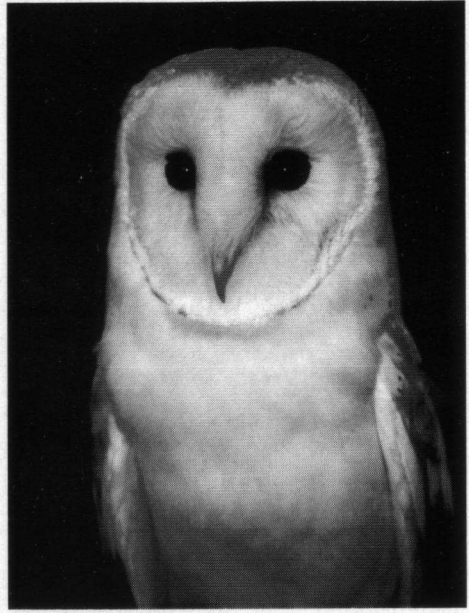
- De Kerkuil in Groot-Brittannië heeft minder de neiging om te trekken (vaak minder dan tien kilometer) dan aan de andere kant van de Noordzee.
- De Kerkuil in Groot-Brittannië broedt vaak in holle bomen maar dan alleen aan de oostkant van het land, waar statistisch gezien minder regen valt dan aan de westkant.
- Binnen een straal van één kilometer van een nest, de gemiddelde grootte van een broedterritorium, moet de totale lengte van ruige grasstroken van minimaal 6 meter breed (waaronder slootranden, bosranden en dergelijke) tussen de 15 en 25 km liggen.
- De aanwezigheid van (weide)palen is vooral in de winter van belang voor het voedselzoekgedrag van de Kerkuil.
- De sterfte onder nestlingen is het grootst in muizenarme jaren. Het zijn meestal de jongsten in het nest en ze sterven dan veelal in de eerste twintig dagen van hun leven.

Broedkast op paal in het landschap.
Foto: Paul Mentink.

Acht weken oude Kerkuil in een nis van een Middeleeuwse boerderij.
Foto: Paul Mentink.

Volwassen mannetjes Kerkuil.
Foto: Paul Mentink.

Ongeveer drie weken oude jonge Kerkuilen in een riante nestkast in een boerderij.
Foto: Paul Mentink.

- Bij projecten ter bescherming van de Kerkuil moeten andere diër- en plantesoorten niet worden vergeten.

Huidige beschermingsprojecten

Door de BOCN worden, zoals al eerder beschreven, de lokale projecten ter bescherming van de Kerkuil begeleid of uitgevoerd. Er is echter ook een landelijk project gaande waarbij door de BOCN speciale nestkasten op palen worden aangeboden.

De nestkast is geplaatst op een paal van vijf meter, waarvan twee meter in de grond. Het bestaat uit twee gedeeltes boven elkaar, één voor het broeden en één voor het roesten. Er hebben zich echter ook al situaties voorgedaan waarbij een Kerkuil het onderste gedeelte bezette en een Torenvalk het bovenste gedeelte. Het enige probleem verschaffen Kauwen, die de neiging hebben om het volledig vol te bouwen met nestmateriaal.

De nestkast is echter nogal kostbaar. Met de actie 'Adopt a Box' wordt getracht om scholen, bedrijven en andere geïnteresseerde personen een nestkast te laten adopteren. In ruil daarvoor krijgt men informatie over de activiteiten van de vogels in de nestkast.

De nestkast wordt in het algemeen geplaatst langs oevers van grotere rivieren. Deze gebieden hebben een rijk voedselaanbod, maar geschikte nestgelegenheden, zoals landbouwschuren of holle bomen, ontbreken. Daarnaast kunnen rivieren gebieden verbinden met geïsoleerde kolonies.

Mede door het plaatsen van deze nestkasten, maar ook door het creëren van voedselrijke gebieden via netwerken van ruig gras, is er al een aantal gebieden waar de Kerkuil is teruggekeerd. De toekomst ziet er voor de Kerkuil in Groot-Brittannië hoopvol uit.

■ Paul Mentink, 55 Walter Scott Avenue, Wigan WN1 2RH Engeland, +44-01942 - 495 252.